

Γιατί ὁ Θεὸς ἔγινε Ἄνθρωπος;
Τὸ Ἀπροϋπόθετο
τῆς Θείας Ἐνανθρωπήσεως

Τὸ Ἀπροϋπόθετο
τῆς Θείας Ἐνανθρωπήσεως*

Τοῦ Παν. Ἀρχιμ. Ἱεροθέου Βλάχου,
Διευθυντῆ Νεότητος Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν
(νῦν Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου)

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ τὴν θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἅγιοι Πατέρες ὑπογραμμίζουν τὴν ἀλήθεια ὅτι ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ νὰ κάνει τὸν ἄνθρωπο Θεό. Μόνον διὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ φθάσει στὴ θέωση.

Ἀπὸ συγχρόνους θεολόγους γίνεται συζήτηση γιὰ τὸ ἀπροϋπόθετο ἢ τὸ ἐμπροϋπόθετο τῆς ἐνανθρωπήσεως, δηλαδὴ ἂν ἡ ἐνανθρώπηση προϋπέθετε τὴν πώση τοῦ Ἀδάμ ἢ ἂν δὲν τὴν προϋπέθετε, ποὺ σημαίνει ὅτι θὰ γινόταν ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν πώση τοῦ ἀνθρώπου. Γίνεται αὐτὴ ἡ συζήτηση γιατί ὑπάρχουν σχετικὰ χωρία τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ἐξ ἀρχῆς ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες δὲν ἀντιμετωπίζουν αὐτὸ τὸ ἐρώτημα σχολαστικά, δηλαδὴ δὲν ὁμιλοῦν ὑποθετικά. Ποτὲ δὲν ἀντιμετώπισαν τὸ θέμα ἂν θὰ ἐνν-θρώπιζε ὁ Χριστὸς σὲ περίπτωσιν ποὺ δὲν γινόταν ἡ πώση τοῦ Ἀδάμ. Τέτοιες ἐρωτήσεις προϋποθέτουν τὴν ὑπερβολικὴ λειτουργία τῆς λογικῆς στὴν προσπάθεια κατανόσεως διὰ τοῦ λόγου τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, πράγμα τὸ ὁποῖο διέκρινε τὴ σχολαστικὴ καὶ ὄχι τὴν ὀρθόδοξον θεολογία. Ἡ Θεολογία τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἀσχολεῖται μὲ τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα συνέβησαν καὶ ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα τῆς θεραπείας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐχει ὑπ' ὄψιν τὴν πεπτωκυῖα ἀνθρώπινη φύσιν

καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὸν τρόπο θεραπείας τῆς γιὰ νὰ φθάσει στὴν θέωση, ποὺ ἔγινε μὲ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ.

Στὴν πατερικὴ διδασκαλία λέγεται ὅτι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐνώθησαν ὑποστατικὰ ἡ θεία μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση στὸ Πρόσωπο τοῦ Λόγου, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση θεώθηκε καὶ ἔτσι ἔγινε τὸ πραγματικὸ καὶ μοναδικὸ φάρμακο γιὰ τὴ σωτηρία καὶ θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα μπορεῖ νὰ γίνεи μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ μὲ τὴν θεία Κοινωνία μπορεῖ νὰ κοινωνήσῃ αὐτὸ τὸ τεθεωμένο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ προσέλαβε ἀπὸ τὴν Παναγία Μητέρα Του. Ἡ θέωση δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ γίνεи ἄν δὲν ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ καθ' ἑαυτὴ ὑπόστασις ἔνωση [αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἡ ὑποστατικὴ ἔνωση] θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐνανθρώπηση ἦταν ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ ποὺ προσετέθη μὲ τὴν πτώση τοῦ Ἀδὰμ ἦταν τὰ Πάθη καὶ ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Ἅγιος Μάξιμος εἶναι χαρακτηριστικὸς στὸ σημεῖο αὐτὸ ὅταν λέγει:

*«ἡ μὲν σάρκωσις εἰς τὴν τῆς φύσεως σωτηρίαν
γενέονε· τὰ δὲ πάθη, πρὸς λύτρωσιν διὰ τὴν
ἀμαρτίαν τῷ θανάτῳ κατεχομένων».*

* * *

ΜΕ ΤΟ ΘΕΜΑ αὐτὸ ἀσχολεῖται καὶ ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης καὶ φυσικά, ἀναλύοντας τὴν πατερικὴ διδασκαλία, καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦταν συνέπεια τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἦταν ἀρχικὸς σκοπὸς τῆς δημιουργίας του (ἀπροϋπόθετος), γιατί δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἔπρεπε καὶ μποροῦσε νὰ φθάσει στὴ θέωση.

Αὐτὸ φαίνεται ὅτι εἶναι σωστὸ ὅταν σκεφθοῦμε ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸν ἡ πτώση τοῦ Ἀδὰμ νὰ «ἐξαναγκάσει» τὸν Θεὸ νὰ ἐνανθρωπήσῃ, δηλαδὴ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ προσλάβῃ αἰωνίως τὴν ἀνθρώπινη φύση ὁ Χριστός, λόγῳ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Τότε θὰ καταλήγαμε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνεи ἡ πτώση γιὰ νὰ ἐξαναγκασθεῖ ὁ Θεὸς νὰ ἐνανθρωπήσῃ καὶ ὅτι τελικὰ ἡ πτώση δὲν ἦταν κακὸν ἀλλὰ εὐλογία!

Τὸ θεολογικὸ αὐτὸ θέμα ἀναπτύσσει ὁ ἅγιος Νικόδημος σὲ

μιὰ ἐξαίρετη μελέτη του, ποὺ τὴν τιτλοφορεῖ: «*Ἀπολογία ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἀοράτου Πολέμου κειμένου σημειώματος περὶ τῆς Κυρίας Θεοτόκου*», ἡ ὁποία μελέτη εἶναι πρότυπο θεολογικοῦ λόγου. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὑπῆρξε μεγάλος θεολόγος τῆς Ἐκκλησίας, γιατί ἀφομοίωσε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν πατερικὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἐκφράζει ἀποτελεσματικὰ καὶ καρποφόρα.

Ἀφορμὴ γιὰ νὰ γράφει τὴν «Ἀπολογία» του στάθηκε μιὰ φράση ποὺ ὑπῆρχε στὸ βιβλίο «Ἀόρατος Πόλεμος», ποὺ εἶχε κυκλοφορήσει.

Ἐγγραφε:

«Ὁλος ὁ νοητὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος ἔγινε διὰ τὸ τέλος τοῦτο, ἥτοι διὰ τὴν Κυρίαν Θεοτόκον, καὶ πάλιν ἡ Κυρία Θεοτόκος ἔγινε διὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν».

Ὁ λόγος αὐτὸς ξένισε μερικοὺς θεολόγους τῆς ἐποχῆς του, οἱ ὁποῖοι διετύπωσαν σχετικὲς ἀπορίες. Γι' αὐτὸ ὁ ἅγιος Νικόδημος γράφει στὴν ἀρχὴ τῆς «Ἀπολογίας» του:

«Ἐπειδὴ τινες πεπαιδευμένοι, οἱ τῇ ἱερᾷ μάλιστα θεολογίᾳ σχολάζοντες, ἀναγινώσκοντες τὸ σημείωμα τὸ ὁποῖον ἔχω περὶ τῆς Κυρίας Θεοτόκου... ἀποροῦσι... ἀπολογοῦμαι ἐνταῦθα διὰ βραχέων εἰς λύσιν τῆς ἀπορίας των».

Κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωση τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἅγιος ἀρχίζει τὴν «Ἀπολογία» του μὲ πολλὴ ταπείνωση, χωρὶς νὰ κακολογήσει ἢ νὰ σχολιάσει δυσμενῶς τοὺς θεολόγους αὐτοὺς τῆς ἐποχῆς του, ποὺ τὸν σχολίαζαν. Δὲν προχωρεῖ στὴν διευκρίνιση μὲ ἐμπάθεια, ἀλλὰ μὲ σοβαρότητα καὶ ψυχραιμία. Πραγματικὰ τὰ θεολογικὰ θέματα προϋποθέτουν σοβαρὸ διάλογο, γιατί διαφορετικὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ τὸ Πανάγιο Πνεῦμα.

Ἀφοῦ ἀναφέρει ὅλα τὰ θεολογικά του ἐπιχειρήματα, ποὺ θὰ δοῦμε στὴν συνέχεια, καταλήγει γράφοντας τὰ ἀκόλουθα:

«Ἰκανὰ νομίζω ὅτι εἶναι τὰ ὀλίγα ταῦτα εἰς ἀπολογίαν παρά γε τοῖς εὐγνώμοσι δαιτηταῖς καὶ ἀναγνώσταις τοῦ προρρηθέντος σημειώματός μου περὶ τῆς Κυρίας Θεοτόκου, τοὺς ὁποῖους καὶ παρακαλῶ νὰ μὴ μὲ διαβάλλωσι παραλόγως· οὐ γὰρ ἀπὸ γνώμης οἰκείας

καὶ δόξης τοῦτο ἐκείσε ἔγραψα, ἀλλ' ἐπόμενος τῇ δόξῃ τῶν προρρηθέντων θεολόγων. Εἰ δέ τινες ἴσως ἐμπαθῶς κινούμενοι (ὅπερ ἀπεύχομαι) κατηγοροῦσί με, κατηγορεῖτωσαν μᾶλλον τὸν θεοφόρον Μάξιμον, τὸν Θεσσαλονίκης Γρηγόριον, καὶ τὸν μέγαν Ἀνδρέαν καὶ τοὺς λοιπούς, παρ' ὧν ἐγὼ τὴν δόξαν ταύτην ἠρανίσαμην».

Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι καταπληκτικὸ καὶ δείχνει τὸν τρόπο ἀντιμετώπισεως ἀναλόγων περιπτώσεων. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁμιλεῖ μὲ πολὺ μεγάλη εὐγένεια. Τοὺς χαρακτηρίζει εὐγνώμονας ἀναγνώστας καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ μὴν τὸν διαβάλουν παραλόγως. Ἀπεύχεται δὲ νὰ κινοῦνται ἐμπαθῶς οἱ κατηγοροῦντες. Καίτοι γνωρίζει ὅτι μᾶλλον ἔχουν ἐμπάθεια ἐν τούτοις δὲν τὸ ἀναφέρει ρητὰ καὶ κατηγορηματικά. Στὴ συνέχεια ὑπογραμμίζει ὅτι αὐτὸς δὲν ἐκφέρει δικές του ἀπόψεις, ἀλλὰ ἐκθέτει τὴν διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐρανίσθηκε αὐτὴν τὴν ψράση.

* * *

ΠΡΕΠΕΙ στὴν συνέχεια νὰ δοῦμε ἀναλυτικότερα τὴν θεολογικὴ ἄποψη τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία *«ὁλος ὁ νοητὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος ἔγινε διὰ τὸ τέλος τοῦτο, ἥτοι διὰ τὴν Κυρίαν Θεοτόκον, καὶ πάλιν ἡ Κυρία Θεοτόκος ἔγινε διὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν»*, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Χριστοῦ ἦταν ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς καὶ τὸ τέλος τῆς δημιουργίας. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου θὰ γινόταν ἡ ἔνωσις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό. Ἐπομένως ἡ ἐνανθρώπησις ἦταν ἀνεξάρτητη τῆς πτώσεως τοῦ Ἀδάμ.

Γιὰ νὰ στηρίξει αὐτὴν τὴν ἄποψή του χρησιμοποιεῖ χωρία ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφὴ καὶ τοὺς ἁγίους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφὴ χρησιμοποιεῖ κυρίως τρία χωρία. Τὸ πρῶτο ἀπὸ τῆς Παροιμίας, ὅπου λέγεται: *«Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με ἐν ἀρχῇ, πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι»* (Παροιμ. ν' 22-23). Τὸ ἄλλο χωρίο ἀπὸ τὴν πρὸς Κολασσαεῖς ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅπου ὀνομάζεται ὁ Χριστὸς *«πρωτότοκος πάσης κτίσεως»*: *«Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης*

κτίσεως» (Κολ. α' 15). Ἐπίσης καὶ τὸ χωρίο ἀπὸ τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅπου λέγεται: «*Οὕς προέγγυν καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς*» (Ῥωμ. ν' 29).

Ἑρμηνεύοντας τὰ χωρία αὐτὰ μὲ βάση τὴ διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων λέγει ὅτι δὲν ἀναφέρονται στὴν θεότητα, γιατί ὁ Λόγος οὔτε κτίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, οὔτε εἶναι πρῶτο τῶν κτισμάτων, ὅπως ἔλεγε ὁ Ἄρειος, ἀλλὰ ἀναφέρεται στὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία

«πρὸ παντὸς ἄλλου πράγματος προεῖδεν ὁ Θεὸς ἀρχὴν τῶν θείων του αἰδίων ὀρισμῶν, πρῶτον πάντων τῶν ποιημάτων».

Ἔτσι, τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀρχὴ ὅλων τῶν ὁδῶν τοῦ Κυρίου, εἶναι πρῶτο ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα

«καὶ ὅτι αὐτὸ προωρίσθη πρὸ τοῦ προορισμοῦ πάντων τῶν σωζομένων».

Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ χωρίο τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ ποὺ στηρίζει αὐτὴ τὴν ἄποψη. Θὰ παραθέσουμε μεγάλο τμῆμα τοῦ χωρίου αὐτοῦ, γιατί ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα καὶ βαρύτητα.

«Τοῦτό ἐστὶ τὸ μέγα καὶ ἀπόκρυφον μυστήριον (δηλ. τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως)· τοῦτό ἐστὶ τὸ μακάριον, δι' ὃ τὰ πάντα συνέστησαν τέλος».

Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ μέγα καὶ ἀπόκρυφο μυστήριον ἔνεκα τοῦ ὁποίου ὁ Τριαδικὸς Θεὸς συνέστησε ὅλο τὸν κόσμον.

Καὶ συνεχίζει ὁ ἅγιος Μάξιμος:

«τοῦτό ἐστὶν ὁ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων προεπινοούμενος θεῖος σκοπός, ὃν ὀρίζοντες εἶναί φασιν προεπινοούμενον τέλος, οὗ ἔνεκα μὲν τὰ πάντα, αὐτὸ δὲ οὐδενὸς ἔνεκα».

Καὶ αὐτὴ ἡ φράση εἶναι καταπληκτικὴ, γιατί δείχνει ὅτι τὸ

μυστήριο της ἐνανθρωπήσεως εἶναι ὁ θεῖος σκοπὸς ποὺ προεπι-
νοήθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας τῶν ὄντων καὶ φυσικὰ
ὅλα ἔγιναν ἕνεκα αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ καὶ δὲν συνέβη αὐτὸ ἕνεκα
κάποιου ἄλλου. Προηγείται, δηλαδή, ἡ ἀπόφαση τῆς ἐνανθρω-
πήσεως. Βέβαια, αὐτὸ πρέπει νὰ ἐννοεῖται μέσα στὴν προοπτικὴ
ὅτι στὸν Θεὸ δὲν ὑπάρχει χρόνος.

Προχωρώντας δὲ ὁ ἅγιος Μάξιμος θὰ πεῖ ἐκφραστικότερα:

***«πρὸς τοῦτο τὸ τέλος ἀφορῶν, τὰς τῶν ὄντων
ὁ Θεὸς παρήγαγεν οὐσίας· τοῦτο κυρίως ἐστὶ τὸ
τῆς προνοίας καὶ τῶν προνοουμένων πέρας, καθ’
ὃ εἰς τὸν Θεὸν ἢ τῶν ὑπ’ αὐτοῦ πεποιημένων
ἐστὶν ἀνακεφαλαίωσις».***

‘Ο Θεός, δηλαδή, δημιουργήσε τὸν κόσμον ἀποβλέποντας σ’
αὐτὸν τὸν σκοπὸ, ἀφοῦ ἡ ἐνανθρώπηση εἶναι τὸ τέλος τῆς προ-
νοίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀνακεφαλαίωσις ὅλης τῆς κτίσεως.

Τὸ χωρίο αὐτὸ τοῦ ἁγίου Μαξίμου εἶναι καταπληκτικότερο
καὶ χαρακτηριστικότερο καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀμφισβητή-
σει ἢ νὰ ἐρμηνεύσει διαφορετικά. Γιατί, ἂν ἐντάξει τὸ χωρίο
αὐτὸ μέσα στὴν ὅλη θεολογικὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Μαξίμου,
θὰ διαπιστώσει ὅτι πράγματι ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου γίνεται μὲ
τὴν ὑποστατικὴ ἔνωση θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως στὸ Πρόσ-
ωπο τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι, ἡ Παναγία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔλαβε τὴν σάρκα ὁ Χριστός,
ἦταν κατὰλξη ὅλης τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, νοποῦ καὶ
αἰσθητοῦ. ‘Ο ἄνθρωπος εἶναι ἡ περίληψη ὅλης τῆς δημιουργίας,
ὁ μικρόκοσμος μέσα στὸν μεγαλόκοσμο. ‘Ο ὑγιὴς καὶ τέλειος
καρπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ Παναγία, ἡ ὁποία ἔδωσε τὴν σάρ-
κα τῆς στὸν Χριστό. Γι’ αὐτὸ μόνον διὰ τοῦ Χριστοῦ γίνεται ἡ
ἀνακεφαλαίωση ὅλης τῆς δημιουργίας.

‘Ο ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἀναφερόμενος στὴν ἐπιβεβαίω-
ση τοῦ Πατρὸς κατὰ τὴν στιγμὴ τῆς Βαπτίσεως στὸν Ἰορδάνη
ποταμό, «οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», λέγει ὅτι αὐτὴ ἡ
φωνὴ φανερώνει ὅτι ὅλα ὅσα ἔγιναν στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, οἱ
νομοθεσίαι, οἱ ἐπαγγελίαι καὶ οἱ υἱοθεσίαι ἦταν ἀτελεῖς

***«καὶ οὐ κατὰ προηγούμενον τοῦ Θεοῦ θέλημα
ἐλέχθησαν καὶ ἐτελέσθησαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ νῦν***

**τέλος ἔβλεπον· καὶ διὰ τοῦ νῦν τελεσθέντος, κα-
κεῖνα ἐτελειώθησαν».**

Στὴ συνέχεια λέγει ὅτι ὄχι μόνον τὰ γεγονότα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ ἡ καταβολὴ καὶ δημιουργία τοῦ κόσμου ἀπέβλεπαν στὸν Χριστό.

Προχωρώντας ὑπογραμμίζει ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἀπέβλεπε σ' αὐτὸν τὸν σκοπό. **‘Ο ἄνθρωπος πλά-
στηκε κατ’ εἰκόνα Θεοῦ «ἵνα δυνηθῇ ποτε χωρῆσαι τὸ
ἀρχέτυπον».** Ἐδῶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς κάνει σαφεῖς
διάκριση μεταξὺ τοῦ προηγούμενου θελήματος τοῦ Θεοῦ, ποῦ
εἶναι ἡ εὐδοκία Του, τὸ ἀγαθὸν καὶ τέλειον θέλημα, καὶ αὐτὸ
εἶναι ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ παρὰ χρῆσιν
[τοῦ κατὰ παραχώρησιν] θελήματος τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι ἡ νομο-
θεσία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. **‘Η ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ
εἶναι τὸ προηγούμενο θεῖο θέλημα καί, ἐπομένως, εἶναι
ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ ἀνθρώπου.**

‘Ο ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἀναφέροντας αὐτὰ τὰ χω-
ρία, καταλήγει:

**«Ἀκούεις ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο ἐποίησε τὸν
ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα ἑαυτοῦ, ἵνα δυνηθῇ νὰ χω-
ρέσῃ τὸ ἀρχέτυπον διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως; Ὁ-
θεν καὶ σύνδεσμον τοῦ νοητοῦ καὶ αἰσθητοῦ κό-
σμου, καὶ ἀνακεφαλαίωσιν καὶ ἐπίλογον ὅλων
τῶν κτισμάτων ἔκτισεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον
διὰ τοῦτον τὸν σκοπόν, ἵνα ἐνωθεῖς μετ’ αὐτοῦ,
ἐνωθῇ μεθ’ ὅλων τῶν κτισμάτων, καὶ ἀνακεφα-
λαιοθῶσιν ἐν τῷ Χριστῷ οὐράνια καὶ ἐπίγεια,
ὥς λέγει ὁ Παῦλος· καὶ κτίστης καὶ κτίσις γέ-
νηται ἓν καθ’ ὑπόστασιν, κατὰ τὸν θεοφόρον Μά-
ξιμον».**

* * *

ΤΟ ΟΤΙ ἡ θεία Οἰκονομία, τὸ μυστήριο τῆς ἐνανθρωπήσεως
τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ προηγούμενο θέλημα τοῦ
Θεοῦ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ὠφέλησε καὶ τὶς ἀγγελικὲς τάξεις.
Καὶ ξέρουμε πολὺ καλὰ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἁμάρτησε, ὅχι ὁμως οἱ

ἄγγελοι ποὺ δοξάζουν ἀδιαλείπτως τὸν Θεό. Ἐπειδὴ ὠφελήθηκαν οἱ ἄγγελοι ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση, σημαίνει ὅτι πράγματι εἶναι τὸ προηγούμενο ἀγαθὸν καὶ τέλειον θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ὅχι τὸ κατὰ παραχώρησιν.

Οἱ ἄγγελοι, κατὰ τὸν ὁσιο Νικήτα τὸν Σινηθάτο, ἦταν δυσκίνητοι στὸ κακό, ἀλλὰ, μετὰ τὴν ἐνανθρώπηση καὶ ἰδίως μετὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ἔγιναν ἀκίνητοι πρὸς τὸ κακὸ «οὐ φύσει, ἀλλὰ χάριτι». Ἀπέκτησαν τὴν ἀτρεψία κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό, καὶ ἔλαβαν τὸ «ἀπερίτρεπτον» κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ.

Ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ λάμβανε τὴν θέωση, κατὰ χάριν, μὲ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ, ἔστω κι ἂν δὲν συνέβαινε ἡ πώση.

Βέβαια, καὶ πάλι θὰ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι οἱ Πατέρες δὲν ἀντιμετώπιζαν τὸ θέμα αὐτὸ ὑποθετικά, γιατί αὐτὸ εἶναι τρόπος σκέψεως τῆς σχολαστικῆς θεολογίας, ἀλλὰ χρησιμοποίησαμε αὐτὴν τὴν ὑποθετικὴ πρόταση γιὰ νὰ τονίσουμε ἰδιαίτερως τὸ θετικὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι διὰ τοῦ Χριστοῦ γίνεται ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἄγγελοι μὲ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀτρεψία γίνονται καὶ χωρητικότεροι στὴν ἔλλαμψη τῶν μυστηρίων.

* * *

Ο ΑΓΙΟΣ Νικόδημος χρησιμοποιεῖ καὶ ἄλλο ἐπιχείρημα γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἡ ἐνανθρώπηση εἶναι ἡ ἀρχαία βουλή, ὅπως τὴν ὀνομάζει ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, ἐπειδὴ εἶναι ἀρχαία καὶ πρώτη ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες βουλὲς τοῦ Θεοῦ.

Στὸν Θεὸ ὑπάρχουν ἡ οὐσία, οἱ ὑποστάσεις καὶ ἡ ἐνέργεια. Ἡ ἐνέργεια, μὲ τὴν ὁποία ἐπικοινωνεῖ ὁ Θεὸς μὲ τὰ κτίσματα, εἶναι ἐξωτέρα, ἡ ὑπόσταση εἶναι ἐνδοτέρα, καὶ ἡ οὐσία εἶναι ἐνδοτάτη.

«Κατὰ τὰ τρία ταῦτα, τρεῖς καθολικὰς σχέσεις ἔλαβεν ἀπ' αἰῶνος ὁ Θεός».

Ὁ Πατὴρ κοινωνεῖ κατ' οὐσίαν ἀπ' αἰῶνος μὲ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, γεννώντας τὸν Υἱὸ καὶ ἐκπορεύοντας τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

«Ἐλαβε σχέσιν νὰ κοινωνηθῇ καθ' ὑπόστασιν ὁ Υἱὸς μὲ τὴν ἀνθρωπότητα, δι' ἣν σχέσιν προέ-

*γνω καὶ προώρισε τὴν μετ' αὐτῆς ἐν χρόνῳ
πραγματικὴν ἔνωσιν».*

Ἐπίσης,

*«ἔλαβε σχέσιν ἀπ' αἰῶνος ὁ Θεός... νὰ κοινω-
νηθῇ κατὰ τὴν ἐνέργειαν μὲ τὰ λοιπὰ κτίσματα,
δι' ἧν σχέσιν προέγνω καὶ προώρισε γενέσθαι
πάντα τὰ νοητὰ καὶ αἰσθητὰ κτίσματα».*

Ἐπειδὴ ἡ καθ' ὑπόστασιν σχέση ἐῖναι ἐνδοτέρα τῆς κατ' ἐνέρ-
γεια σχέσεως, γι' αὐτὸ καὶ ἡ πρόγνωση τῆς καθ' ὑπόστασιν
ἐνώσεως θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ποὺ θὰ γινόταν
στὸν κατάλληλο καιρὸ, εἶναι προηγουμένη καὶ αἰτιώδης
τῆς κατ' ἐνέργειαν ἐνώσεως.

Αὐτὸ φαίνεται καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν ἁγίων Πατέρων πρὸς
τὴν Παναγία, ποὺ εἶναι τὸ πρόσωπο ποὺ ὑπηρετήσε τὸ μυστήριον
τῆς ἐνανθρωπήσεως, δίδοντας τὴν σάρκα τῆς γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ
καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως.

Γι' αὐτὸ ὁ ἅγιος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, ἀναφερόμενος στὴν Πανα-
γία, θὰ πεῖ μεταξὺ τῶν ἄλλων: Ἡ Θεοτόκος εἶναι

*«τὸ πέρας ὧν πρὸς ἡμᾶς ἔθετο διαθηκῶν ὁ Θε-
ός· τοῦτο ἡ φανέρωσις τῶν ἀποκρύφων τῆς θείας
ἀκαταληψίας βυθῶν· οὗτος ὁ σκοπὸς ὁ προεπινο-
ηθεὶς τῶν αἰώνων τῷ Ποιητῇ τῶν αἰώνων· αὕτη
τῶν θείων χρησμῶν ἡ κορωνίς· αὕτη ἡ ἄρρητος
καὶ ὑπεράγνωστος τῆς προανάρχου περὶ τὸν ἄν-
θρωπον κηδεμονίας βουλή».*

Ἡ θεολογικὴ αὕτη ἀποψη γίνεται ἀποδεκτὴ ἂν σκεφθοῦμε ὅτι
ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀρχή, ἡ μεσότης καὶ τὸ τέλος τῆς δημιουργίας
τοῦ κόσμου καὶ τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Λέγει ὁ ἅγιος Μάξιμος ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς

*«καὶ ἀρχὴ καὶ μεσότης καὶ τέλος πάντων ἐστὶ
τῶν αἰώνων, τῶν τε παρελθόντων καὶ ὄντων καὶ
έσομένων».*

Καὶ ἐρμηνεύοντας ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης λέγει ὅτι
τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν κτισμάτων, γιατί ὁ προορι-
σμός τοῦ μυστηρίου ἔγινε ἀρχὴ καὶ αἰτία προγνώσεως καὶ δημι-
ουργίας ὅλων τῶν κτισμάτων.

Εἶναι **μεσότης** γιατί «ἐχάρισε πλήρωσιν εἰς τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ» καὶ ἔτσι ἐχάρισε ἀτρεψία στοὺς ἀγγέλους καὶ ἀθανασία, ἀφθαρσία καὶ σωτηρία στοὺς ἀνθρώπους.

Εἶναι δὲ ἀκόμῃ **τέλος**, γιατί τὸ μυστήριον αὐτὸ «ἔγινε καὶ εἰς ἀγγέλους καὶ εἰς ἀνθρώπους καὶ εἰς ὅλην τὴν κτίσιν τελείωσις καὶ θέωσις καὶ δόξα καὶ μακαριότης».

* * *

ΜΕΤΑ τὴν ἀνάλυση αὐτῆς τῆς θεολογικῆς θέσεως ὁ ἅγιος Νικόδημος καταλήγει σὲ δύο συμπεράσματα.

Τὸ πρῶτο ὅτι

«ἀπαραιτήτως ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως, κατὰ πρῶτον μὲν καὶ κύριον καὶ καθ' αὐτὸ λόγον, διότι τὸ μυστήριον αὐτὸ ἦτο προηγούμενον θέλημα Θεοῦ, καθὼς εἶπομεν μετὰ τοῦ Θεσσαλονίκης Γρηγορίου, πρώτιστον κινητικὸν αἴτιον ἔχον τὴν ἄπειρον καὶ οὐσιώδη καὶ ὑπεράγαθον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· μᾶλλον δὲ αὐτὸν τὸν ἐνδότατον πυθμένα τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος, ὡς εἶπεν ὁ θεοφόρος Μάξιμος· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον, καὶ διότι αὐτὸ ἦτο ἀναγκαῖον εἰς ὅλα τὰ κτίσματα, νοητὰ καὶ αἰσθητά, ὡς ἀρχὴ αὐτῶν καὶ μέσον καὶ τέλος ὡς ἀπεδείχθη».

Τὸ δεύτερον ὅτι

«καὶ ἡ Κυρία Θεοτόκος, ὡς προσεχέστατον καὶ ἄμεσον μέσον καὶ συναίτιον ἀναγκαῖον τοῦ τοιούτου μυστηρίου (ἡ γάρ τοῦ Χριστοῦ σὰρξ, τῆς Μαρίας ἐστὶ σὰρξ, κατὰ τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον), προεγνώσθη καὶ προωρίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸ τῶν ἄλλων κτισμάτων, τὰ δὲ ἄλλα κτίσματα προωρίσθησαν καὶ ἐγένοντο δι' αὐτήν· ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ προεπινοηθεὶς σκοπὸς τοῦ Θεοῦ, ταῦτόν εἰπεῖν, τὸ τέλος, δι' ὃ τὰ ἄλλα ἐγένοντο, ὡς εἶπεν ἀνωτέρω ὁ ἱερὸς Ἀνδρέας».

Μπορεῖ νὰ φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι ὅσα ἀναπτύξαμε ἐδῶ, βασιζόμενοι στὴν διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀναφέρονται σὲ θεωρητικὰ θέματα, ποὺ δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὴν πνευ-

ματική ζωή. Αυτό όμως είναι λάθος, γιατί τὸ δόγμα ἔχει βαθειὰ καὶ στενὴ σχέση μὲ τὴν πνευματικὴν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ καταδεικνύεται στὴν θεολογικὴ αὐτὴ διδασκαλία.

Μὲ ὅσα εἶδαμε φαίνεται ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπώπησε ὄχι γιὰ νὰ ἐξιλεώσει τὴ θεία δικαιοσύνη ὅπως τὸ λέγουν οἱ δυτικοὶ θεολόγοι, ἀλλὰ γιὰ νὰ θεώσει τὴν ἀνθρώπιν ψύση, ἀπὸ ἀγάπη καὶ φιλανθρωπία. Ἡ ἐξιλέωση τῆς θείας δικαιοσύνης δίνει μιὰ νομικιστικὴ διάσταση στὴν πνευματικὴ ζωή, γιατί δείχνει ὅτι ὅλη ἡ ἄσκηση ποὺ κάνουμε ἀποβλέπει [δῆθεν] στὸ νὰ ἐξιλεώσουμε τὸν Θεό.

Ὅμως, δὲν ἔχει ἀνάγκη θεραπείας ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐμεῖς ἔχουμε ἀνάγκη θεραπείας. Γι' αὐτὸ ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Χριστοῦ ἦταν τὸ προηγούμενο θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν θὰ μπορούσε ὁ ἄνθρωπος νὰ φθάσει στὴν κοινωνία μὲ τὸν Θεό, ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ καθ' ὑπόστασιν ἔνωση θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως στὸν Χριστό. Γιατὶ ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου. Δὲν θὰ μπορούσε τὸ κτιστὸ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸ ἄκτιστο, ἂν δὲν ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ καθ' ὑπόστασιν ἔνωση κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου στὸ Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

Ἐκεῖνο ποὺ προστέθηκε μὲ τὴν πτώση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὰ πάθη, ὁ σταυρὸς καὶ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτά, βέβαια, ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς μὲ τὴν ἐνανθρώπησή Του προσέλαβε ἄκρως καθαρὰ ἀνθρώπιν ψύση, ἀλλὰ πάντως θνητὴ καὶ παθητή.

Θεωρῶ χρέος μου νὰ καταλήξω μὲ τὸ ὅτι ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὅπως φάνηκε καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λίγα ποὺ ἀναφέραμε, εἶναι ἓνας μεγάλος θεολόγος καὶ Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ εὐρίσκεται μέσα στὴν πατερικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Εἶναι ἓνας ὀρθόδοξος θεολόγος ποὺ βλέπει τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπὸ τὴν θεραπεία καὶ μέσα ἀπὸ ὀρθόδοξες προϋποθέσεις.

Ἄν ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ βλέπουν διαφορετικὰ τὰ πράγματα, εἶναι γιατί δὲν γνωρίζουν τὴν διδασκαλία τοῦ ἀγίου Νικοδήμου, τὸν διαβάζουν ἀποσπασματικὰ καὶ μέσα ἀπὸ δικές τους προϋποθέσεις.

Καὶ σ' αὐτοὺς ὁ ἅγιος ἐπαναλαμβάνει τοὺς λόγους του, ποὺ ἀπνύθуне στοὺς τότε κατηγοροῦς του:

«Παρακαλῶ νὰ μὴ μὲ διαβάλλωσι παραλόγως· οὐ γὰρ ἀπὸ γνώμης οἰκείας καὶ δόξης τοῦτο ἐκείσε ἔγραψα, ἀλλ' ἐπόμενος τῇ δόξῃ τῶν προρρηθέντων θεολόγων. Εἰ δέ τινες ἴσως ἐμπαθῶς κινούμενοι (ὅπερ ἀπεύχομαι) κατηγοροῦσί με, κατηγορεῖτωσαν μᾶλλον τὸν θεοφόρον Μάξιμον, τὸν Θεσσαλονίκης Γρηγόριον καὶ τὸν μέγαν Ἀνδρέαν καὶ τοὺς λοιπούς, παρ' ὧν ἐγὼ τὴν δόξαν ταύτην ἠρانيσάμην».

«Ἀρχῆς χορηγῶ καὶ τέλους δόξα πρέπει».

(*) Ἀρχιμ. Ἱεροθέου Βλάχου, «Τὸ Ἀπροϋπόθετο τῆς Θείας Ἐνανθρωπήσεως», ἐφημερ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ἀριθ. 355/16.12.92. Ἐπιμέλ. ἡμετ.